

УДК 347.78

DOI <https://doi.org/10.32782/pdu.2024.3.47>**І. С. Шендрик**аспірантка кафедри права інтелектуальної власності та патентної юстиції
Національного університету «Одеська юридична академія»

ЗАХИСТ ПРАВ НА ЧАСТИНУ ТВОРУ: ДОСВІД УКРАЇНИ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ У СВІТЛІ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ

Анотація. Тема захисту прав на частину твору є одним із важливих аспектів сучасного права інтелектуальної власності, що стає дедалі актуальнішим в умовах глобалізації та цифровізації. У статті розглядається правовий режим охорони частин творів, зокрема літературних, музичних, аудіовізуальних, та аналізуються національні підходи України в контексті міжнародних стандартів.

Особливу увагу приділено проблематиці визначення самостійності частини твору як об'єкта авторського права. У цьому аспекті розглядається правозастосовна практика українських судів та її відповідність положенням міжнародних договорів, таких як Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів, Угода ТРІПС та Директива Європейського Союзу 2001/29/ЄС про гармонізацію певних аспектів авторського права в інформаційному суспільстві.

У статті аналізується критерії, за якими частина твору може вважатися самостійним об'єктом охорони, зокрема її оригінальність, творчий характер і здатність існувати окремо від основного твору. Також розглядаються виклики, пов'язані із захистом таких частин у цифровому середовищі, зокрема у випадках незаконного копіювання, адаптації чи переробки. Окремо досліджуються питання ліцензування прав на частини творів, зокрема щодо їх використання у межах компіляцій, збірників чи мультимедійних продуктів, а також їх правомірного розповсюдження на цифрових платформах.

Окрім цього, розглядається роль судової практики у формуванні підходів до розмежування прав на частини творів та їх використання. Здійснюється порівняльний аналіз законодавчих підходів різних держав до цього питання, що дозволяє визначити ключові тенденції у сфері правового регулювання.

У висновках обґрунтовується необхідність подальшого вдосконалення законодавства України у сфері інтелектуальної власності для забезпечення ефективного захисту прав на частину твору. Пропонуються рекомендації для законодавців, правозастосовних органів та суб'єктів творчої діяльності, які спрямовані на підвищення рівня охорони авторських прав у світлі міжнародних стандартів та забезпечення балансу інтересів правовласників і користувачів.

Ключові слова: авторське право, частина твору, захист прав, міжнародні стандарти, Бернська конвенція, судова практика, правозастосування, цифровізація.

Постановка проблеми. Захист прав на частину твору є складним та багатоаспектним питанням, яке перебуває на перетині національного законодавства та міжнародних стандартів у сфері інтелектуальної власності. У сучасному світі твори часто створюються, використовуються та трансформуються у цифровому середовищі, де зростає ризик порушення авторських прав. Частина твору може мати суттєве значення для загальної цінності

твору, проте недостатнє врегулювання питання охорони такі частини ускладнює процес захисту прав автора. Відсутність єдиної позиції у судовій практиці та недостатня адаптація міжнародних стандартів до національного законодавства створюють потребу у поглибленому аналізі цього питання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика захисту прав на частину твору активно обговорюється

в наукових дослідженнях як в Україні, так і за кордоном. Особливу увагу варто звернути на роботи таких дослідників, як О. П. Орлюк, яка аналізує питання правового захисту об'єктів інтелектуальної власності в Україні, та А. С. Штефан, яка вивчає міжнародні стандарти авторського права. Зарубіжні науковці, Лайонел Бентлі, розглядають аспекти захисту частини твору у світлі Бернської конвенції та Угоди ТРІПС.

В Україні питання охорони частини твору детально розглядаються у контексті національної судової практики, проте досі відсутнє її належне уніфікування з міжнародними стандартами, з огляду на це, виникає необхідність у подальшому дослідженні правових механізмів захисту прав на частину твору в Україні.

Виклад основного матеріалу.

Захист частин творів у цифровому середовищі стикається з низкою викликів, зокрема через розвиток технологій, які значно полегшують процес незаконного копіювання, адаптації та переробки творів. Цифрові технології значно спростили процес копіювання та поширення творів. Інтернет, а також платформи для обміну файлами, соціальні мережі й інші цифрові канали дозволяють легко завантажувати, поширювати та копіювати частини творів без згоди авторів. Це стає серйозною проблемою для власників прав, оскільки обсяг порушень може бути дуже великим, а відслідковувати таке копіювання практично неможливо.

Так основними критеріями є швидкість поширення, бо в цифровому середовищі фрагменти творів можуть миттєво стати доступними для мільйонів користувачів, навіть якщо їх незаконно завантажили чи пере публікували, та масовість порушень, адже мільйони копій можуть бути поширені за лічені години, що значно ускладнює захист прав. Адаптація або переробка частин творів (наприклад, реміксування музичних фрагментів, редагування відео, використання літературних цитат) у цифровому середовищі часто відбувається без дозволу правовласників. Інтернет-середовище стимулює таке використання через можливість створення нових "міксових" продуктів, які активно поширюються

в соціальних мережах та відеохостингах. Часто важко визначити, де закінчується законне використання (наприклад, добросовісне використання або переробка) і де починається порушення авторських прав. Частина твору може бути адаптована чи перероблена таким чином, що її нове використання суперечить початковому задуму автора, завдаючи шкоди його моральним правам. Сучасні технології, такі як цифрові водяні знаки, системи управління цифровими правами (DRM), а також технології стеження за використанням контенту, дозволяють відслідковувати копії творів. Однак ці методи захисту частково обмежені й часто не можуть впоратися з великими обсягами незаконного використання.

Порушення авторських прав на частини творів у цифровому середовищі часто відбуваються на міжнародному рівні. Завдяки глобальній мережі Інтернет важко притягти порушників до відповідальності, особливо якщо вони знаходяться в юрисдикціях, які не мають ефективних механізмів захисту прав інтелектуальної власності або не виконують міжнародні угоди належним чином. Співпраця між країнами для боротьби з інтернет-піратством та незаконним використанням частин творів не завжди є ефективною. Визначення того, де саме відбулося порушення авторських прав, може бути складним, особливо у випадках, коли контент знаходиться на сервері в одній країні, а порушення сталося в іншій.

З розвитком цифрових технологій виникає потреба в адаптації законодавства до нових умов. Наприклад, існуючі законодавчі акти в Україні й інших країнах часто не враховують специфіку цифрового середовища, що ставить авторів та правовласників перед новими правовими викликами. Багато положень національних законів не відповідають потребам сучасного цифрового середовища, що ускладнює захист прав на частини творів у таких умовах. Підходи до захисту прав інтелектуальної власності, які застосовуються в традиційних сферах, можуть бути недостатньо ефективними для цифрових платформ.

У цифровому середовищі важко контролювати, як частини твору використовують

ються в різних контекстах, зокрема, коли вони можуть бути спотворені або використані в недобросовісних цілях. Часом автори не можуть контролювати, в якому контексті використовуються частини їхніх творів у цифрових платформах, що порушує їхні моральні права. Часто автори не мають механізмів для відновлення своїх прав, коли частини їхніх творів використовуються в цифровому середовищі без їхнього дозволу.

Звернемо увагу на досвід України в концепції міжнародних стандартів. Так, охорона частин творів, таких як літературні, музичні та аудіовізуальні, є важливою складовою в праві інтелектуальної власності. Питання охорони частин творів виникає в контексті розвитку нових форм творчої діяльності та застосування творів у різних медіа.

В Україні охорона частин літературних творів регулюється Законом України «Про авторське право і суміжні права». Закон передбачає, що «частина твору може бути охоронюваною, якщо вона є оригінальною і незалежно від того, чи є вона частиною більшого твору. Літературні частини твору (наприклад, уривки, цитати, глави роману) можуть мати самостійний об'єкт авторського права, якщо вони мають оригінальність і достатній рівень творчої роботи» [5].

Охорона частин музичних творів здійснюється за тим самим принципом, що й для літературних. В Україні частини музичного твору, такі як мелодії, рифи, фрагменти пісень, можуть бути охоронювані як самостійні об'єкти авторського права, якщо вони мають оригінальність. Це означає, що навіть невеликі частини музичних композицій можуть підпадати під охорону авторського права, якщо вони здатні функціонувати як самостійні елементи.

Аудіовізуальні твори (фільми, відеокліпи, телевізійні програми) часто складаються з безлічі елементів, таких як сцени, кадри, музика, звукові ефекти тощо. В Україні частини аудіовізуальних творів можуть бути охоронювані, якщо вони є оригінальними. Однак, це питання є більш складним, оскільки аудіовізуальні твори зазвичай сприймаються як єдине ціле, і визначення того, яка частина

є самостійною та здатною до охорони, може бути проблематичним.

На міжнародному рівні Україна приєдналася до таких важливих угод, як Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів, Угода ТРІПС та Директива Європейського Союзу 2001/29/ЄС. Згідно з міжнародними стандартами, частини творів можуть бути охоронювані, якщо вони є оригінальними і самостійними, а їх використання в інших контекстах може здійснюватися в межах "добросовісного використання" або за умови отримання ліцензії від автора чи правовласника.

Бернська конвенція визначає мінімальні стандарти для охорони авторських прав, зокрема для охорони частин творів. Вона не містить чітких вказівок щодо самостійності частин, але заохочує держави-учасниці гарантувати захист всіх творів, незалежно від їх розміру або форми. Угода ТРІПС встановлює обов'язкові стандарти для охорони авторських прав у рамках Світової організації торгівлі, зокрема щодо прав на частини творів. Вона передбачає, що «частини творів можуть бути охоронювані, якщо вони є оригінальними і самостійними» [9].

Зіставляючи українське законодавство з міжнародними стандартами, можна зробити висновок, що Україна в цілому дотримується міжнародних підходів до охорони частин творів. Однак для більш точної імплементації міжнародних стандартів в українське законодавство слід звернути увагу на розширення механізмів захисту прав на частини творів, зокрема в контексті цифрових технологій та нових медіа.

Охорона частин творів у сфері авторського права в Україні відповідає міжнародним стандартам, зокрема через визначення оригінальності та самостійності частини твору. Однак для подальшого розвитку та гармонізації українського законодавства з міжнародними нормами необхідно уточнити питання використання частин творів у нових контекстах, таких як реміксування, адаптації для онлайн-платформ та цифрових технологій.

Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів є основоположним міжнародним договором, який визначає мінімальні стандарти охорони

авторських прав, включаючи частини творів. Україна є підписантом цієї конвенції, що накладає на неї обов'язок дотримуватися принципів цієї угоди.

Згідно з положеннями Бернської конвенції, охорона надається всім оригінальним творам, включаючи частини твору, що мають самостійну оригінальність. Українські суди в основному дотримуються цього принципу, коли встановлюють, чи може бути частина твору охоронювана. Проте суди часто стикаються з труднощами в тлумаченні поняття "самостійність" та "оригінальність" частини, особливо в контексті використання фрагментів у цифрових медіа та реміксах.

Угода ТРІПС визначає мінімальні стандарти захисту прав інтелектуальної власності в міжнародній торгівлі. Вона закріплює обов'язок держав учасниць надавати охорону правам авторів на частини творів. Україна, будучи членом Світової організації торгівлі, повинна дотримуватися положень цієї угоди. Судова практика в Україні в основному відповідає вимогам ТРІПС щодо охорони частин творів, зокрема в питаннях оригінальності та можливості використання частин творів у комерційних цілях.

Директива Європейського Союзу 2001/29/ЄС має на меті гармонізацію певних аспектів авторського права в інформаційному суспільстві, зокрема в умовах цифровізації. Вона передбачає, що «частини творів можуть бути охоронюваними як самостійні об'єкти авторського права, якщо вони є оригінальними, а також регулює питання добросовісного використання частин творів у цифровому середовищі (наприклад, для навчальних, освітніх чи дослідницьких цілей)» [2]. Хоча Україна не є членом ЄС, вона адаптує законодавство відповідно до міжнародних стандартів, і судова практика показує, що українські суди в певних випадках застосовують принципи цієї директиви, особливо щодо використання частин творів в Інтернеті.

Судова практика України у сфері охорони авторських прав розвивається поступово, зокрема в контексті вирішення справ щодо порушення прав на частини творів, таких як літературні, музичні або аудіо-

візуальні фрагменти. Найбільш поширеними є справи, що стосуються використання фрагментів творів у контекстах, як-от адаптація творів у цифрову форму, використання музичних частин у рекламних кампаніях чи телевізійних передачах.

Оцінка правозастосовної практики українських судів у сфері охорони авторських прав, зокрема частин творів, є важливою складовою для розуміння того, як національна судова система інтегрує міжнародні стандарти. Зокрема, аналіз міжнародних договорів, таких як Бернська конвенція, Угода ТРІПС і Директива ЄС 2001/29/ЄС, дозволяє оцінити рівень відповідності національної судової практики міжнародним вимогам і стандартам у сфері авторського права.

Конкретні судові справи в Україні, що стосуються охорони частин творів, зокрема літературних, музичних чи аудіовізуальних фрагментів, не завжди розглядаються окремо як «частини твору». Однак є кілька важливих прикладів, коли суди ухвалювали рішення щодо використання фрагментів творів або частин авторських прав, зокрема в контексті порушення авторських прав.

Як приклад, можна навести судове рішення у справі № 753/8408/23. Позов компанії LEGO A/S до ТОВ "УАПРОМ" та фізичної особи стосується порушення прав інтелектуальної власності на серію дитячих конструкторів LEGO CITY. Позивач виявив, що відповідачі пропонували до продажу конструктори серії CITIES, які, на його переконання, є незаконною копією оригінальної продукції. У травні 2023 року позивач звернувся до Дарницького районного суду Києва з вимогами про припинення порушень, вилучення та знищення контрафактного товару, а також стягнення компенсації. Позов обґрунтований тим, що продукція з порушеннями поширювалася через інтернет-магазин, власником якого є один із відповідачів, який також отримував платежі під час тестових закупівель.

В рішенні суддя посилається на Бернську конвенцію, а саме, що «Відповідно до ст. 2 Бернської конвенції про охорону літературних та художніх творів, правовій охороні та захисту від посягань третіх

осіб підлягають всі твори в галузі літератури, науки і мистецтва, яким би способом і в якій би формі вони не були виражені, в тому числі, але не виключно, малюнки, твори живопису й графіки і літографії; фотографічні твори, до яких прирівнюються твори, виражені способом, аналогічним фотографії, ілюстрації та ін. При цьому, у відповідності до ст. 5 зазначеної Конвенції обсяг охорони, рівно як і засоби захисту, що забезпечують автору охорону його прав, регулюються виключно законодавством країни, в якій виникає потреба в ній» [7].

Отже, частина твору може бути визнана самостійним об'єктом охорони, якщо вона має достатній рівень оригінальності та творчого характеру, здатна функціонувати окремо від основного твору, а також має юридичне оформлення, яке дозволяє її використовувати або реєструвати окремо.

Висновки. Захист частин творів у цифровому середовищі є складним завданням, яке потребує вдосконалення законодавства, міжнародного співробітництва та застосування нових технологій. Незаконне копіювання, адаптація та переробка творів, а також виклики, пов'язані з моральними правами, потребують більш ефективних правових механізмів, здатних адаптуватися до швидко змінюваних технологічних умов.

Захист прав на частини творів є важливою складовою правової охорони інтелектуальної власності, що набуває особливої значущості в умовах цифрового середовища та швидкого розвитку мультимедійних технологій. Ліцензування прав на частини творів, зокрема в контексті їх використання у компіляціях, збірниках або мультимедійних продуктах, забезпечує законність такого використання та дозволяє уникати порушень авторських прав. Важливими критеріями є оригінальність, творчий характер та здатність частини твору існувати окремо від основного твору, що забезпечує її правову охорону.

Аналіз національних підходів України в контексті міжнародних стандартів, таких як Бернська конвенція, Угода ТРІПС та Директива ЄС, демонструє загальну тенденцію до гармонізації правових норм, що дозволяє забезпечити ефективний захист

прав інтелектуальної власності на міжнародному рівні. Проте, попри наявність відповідного законодавства, судова практика в Україні показує, що питання захисту частин творів залишається актуальним і потребує подальшого вдосконалення правових механізмів. Особливу увагу слід приділити викликам, пов'язаним із цифровим середовищем, де проблеми незаконного копіювання, адаптації та переробки частин творів набувають нового виміру. В таких умовах забезпечення належного захисту прав власників стає ще більш складним, що підкреслює необхідність адаптації законодавства до сучасних технологій та розвитку міжнародного співробітництва.

Отже, ефективний захист прав на частини творів у сучасному світі вимагає не лише зміцнення правових норм, але й постійної адаптації до нових викликів, зокрема в цифровому середовищі, щоб забезпечити належну охорону інтелектуальної власності та баланс між правами авторів і інтересами суспільства.

Список використаної літератури:

1. Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів від 9 вересня 1886 року № 995_051. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_051#Text
2. Директива європейського парламенту і ради 2001/29/ЄС від 22 травня 2001 року «Про гармонізацію окремих аспектів авторського права і суміжних прав в інформаційному суспільстві» URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_005-01#Text
3. Ієвіня О. Охорона та захист прав виробників фонограм в Інтернеті. *Інтелектуальна власність*. 2010. № 9. С. 13–20.
4. Мацкевич О. Авторське право при цифровізації та оцифруванні. *Теорія та практика інтелектуальної власності*. 2014. № 5. С. 14–23.
5. Про авторське право і суміжні права : Закон України від 01.12.2022 р. № 2811-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20#Text>
6. Рабінович П., Гончаров В. Межі права: основні аспекти проблеми. *Філософія права і загальна теорія права*. 2021. № 2. С. 13–22.
7. Рішення Дарницького районний суд м. Києва від 10.05.2024 року у справі № 753/8408/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/119762016>

8. Солончук І.В. Проблеми захисту авторського права в Інтернеті. *Правова позиція*. 2022. № 3 (36). С. 41–45.
 9. Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності. № 981_018. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/981_018#Text.
 10. Ульянова Г.О. Методологічні проблеми цивільно-правового захисту прав інтелектуальної власності від плагіату : дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.03. 2015. 445 с.
 11. Харитонova О.І. Літературні та наукові твори як об'єкти авторських прав. *Часопис цивілістики*. 2016. Вип. 21. С. 100-104.
 12. Штефан О.О. Поняття об'єктів авторського права та критеріїв його охороноздатності. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2006. №6. С. 3–8.
-

Shendryk I. Protection of rights to a part of a work: Ukraine's experience in digitalization in the light of international standards

The topic of protecting rights to a part of a work is one of the important aspects of modern intellectual property law, which is becoming increasingly relevant in the context of globalization and digitalization. The article examines the legal regime for protecting parts of works, in particular literary, musical, and audiovisual works, and analyzes the national approaches of Ukraine in the context of international standards.

Particular attention is paid to the issue of determining the independence of a part of a work as an object of copyright. In this aspect, the law enforcement practice of Ukrainian courts and its compliance with the provisions of international treaties, such as the Berne Convention for the Protection of Literary and Artistic Works, the TRIPS Agreement, and Directive 2001/29/EC of the European Union on the harmonization of certain aspects of copyright in the information society, are considered.

The article analyzes the criteria by which a part of a work can be considered an independent object of protection, in particular its originality, creative nature, and ability to exist separately from the main work. The challenges associated with the protection of such parts in the digital environment are also considered, in particular in cases of illegal copying, adaptation or processing. The issues of licensing rights to parts of works are separately examined, in particular regarding their use within compilations, collections or multimedia products, as well as their lawful distribution on digital platforms.

In addition, the role of judicial practice in shaping approaches to the delimitation of rights to parts of works and their use is considered. A comparative analysis of the legislative approaches of different states to this issue is carried out.

The conclusions justify the need for further improvement of Ukrainian legislation in the field of intellectual property to ensure effective protection of rights to a part of a work. Recommendations are offered for legislators, law enforcement agencies and creative entities aimed at increasing the level of copyright protection in the light of international standards and ensuring a balance of interests of rightholders and users.

Key words: *copyright, part of a work, protection of rights, international standards, Berne Convention, case law, enforcement, digitalization.*